

doi:10.5559/di.22.3.04

POVEZANOST DJEČJEGA GOVORA O MENTALNIM STANJIMA S NEKIM OBILJEŽJIMA OBITELJI TE RODITELJSKIM GOVOROM O MENTALNIM STANJIMA

Marina KOTRLA TOPIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Osijek, Osijek

UDK: 81'322.5-055.52:159.913-053.2
81'233-053.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 5. 3. 2013.

Cilj istraživanja bio je utvrditi postoje li značajne povezanosti između različitih vrsta govora o mentalnim stanjima kod djece od 17 do 37 mjeseci te nekih obilježja obitelji (imovinskoga stanja, mogućnosti zadovoljavanja potreba domaćinstva, obrazovanja oca i majke, broja djece) te različitih vrsta govora o mentalnim stanjima roditelja. Prikupljeni su uzorci dječjega i roditeljskoga govora na temelju kojih je provedena analiza govora o mentalnom stanju želje, kao i mišljenja i vjerovanja te govora o emocijama. Ostali podaci prikupljeni su upitnikom. Rezultati pokazuju kako roditelji djece koja više govore o željama kao mentalnim stanjima više govore i o mentalnom stanju želje, ali i mišljenja i vjerovanja, no ne i o emocijama. Nadalje, roditelji djece koja su imala zabilježen barem jedan iskaz o željama kao mentalnim stanjima u većoj se mjeri referiraju na želje te mišljenje i vjerovanje nego roditelji djece kod koje nije zabilježen govor o željama. Nisu pronađene značajne povezanosti količine dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima i obiteljskih obilježja. Rezultati upućuju na važnost izučavanja obilježja roditelja u kontekstu izučavanja dječjega govora o mentalnim stanjima, odnosno razvoja sposobnosti teorije uma.

Ključne riječi: teorija uma, govor o mentalnim stanjima, obiteljska obilježja

✉ Marina Kotrla Topić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Osijek, Šamačka 9/II, 31 000 Osijek, Hrvatska.
E-mail: Marina.Kotrla.Topic@pilar.hr

UVOD

Teoriju uma možemo definirati kao integrirani set koncepata o mentalnim stanjima koji ljudska bića primjenjuju za razumijevanje, predviđanje i objašnjenje vlastita ponašanja, kao i ponašanja drugih ljudi, i to na temelju spoznaja o namjerama, željama, vjerovanjima i emocijama (Sodian, 2005; Astington, 2001). Koncepti teorije uma nisu urođeni, oni se usvajaju u određenom trenutku tijekom razvoja (Wellman, Cross i Watson, 2001). Istraživanja pokazuju kako djeca napreduju od o-ponašanja drugih ljudi, praćenja njihovih ciljeva i intencionalnosti u dojenaštvu, preko razumijevanja toga da drugi ljudi imaju različite želje u drugoj godini života, do razumijevanja toga da drugi ljudi imaju različite emocije, različito znanje i različita vjerovanja u ranoj predškolskoj dobi. Jedan od svakako najvažnijih trenutaka u razvoju teorije uma jest djetetova sposobnost rješavanja zadatka netočnih vjerovanja u dobi od otprilike 4 godine. Kasnije, u dobi od 9 do 11 godina, djeca razvijaju daljnje sposobnosti teorije uma, primjerice razumijevanje *faux pas* situacija, razumijevanje sarkazma i sl. (Barr, 2005; Astington i Gopnik, 1991; Ensink i Mayes, 2010). Istraživanje podrijetla i razvoja sastavnica teorije uma u ranom djetinjstvu vrlo je zahtjevno, jer istražujemo nešto što je potpuno nevidljivo i što možemo tek naslućivati. S obzirom na specifičnosti svake razvojne faze, mjere sposobnosti teorije uma znatno se razlikuju. U dojenačkoj dobi najzastupljenije su metode paradigma vremena gledanja i refleks sisanja (habitucija), opažanje te primjena standardiziranih ljestvica koje mjere, primjerice, združenu pažnju (Ljestvica rane socijalne komunikacije, Mundy i sur., 2003). U predškolskoj dobi učestaliji su eksperimentalni zadatci (zadatci netočnih vjerovanja) te baterije takvih zadataka (Ljestvica teorije uma, Wellman i Liu, 2004), kao i procjene skrbnika.

Dodatna metoda koja nam može pružiti uvid u dječje razumijevanje uma jest analiza govora o mentalnim stanjima. Naime, mentalna stanja nisu nešto što jednostavno sami iskusimo ili pripisujemo drugim ljudima na temelju njihova ponašanja, nego mi ta stanja nastojimo izraziti jezikom. Štoviše, nastojimo s drugima komunicirati u vezi s tih mentalnim stanjima. Rječnik za mentalna stanja rabimo za pripisivanje propozicijskih stavova, čime upravo jezik postaje jedno od ključnih sredstava za istraživanje razvoja teorije uma. Propozicijskim stavovima opisujemo odnos između organizma, tj. osobe i neke propozicije. Tako rečenica "Maksi misli da je čokolada u ladici" opisuje odnos između Maksija i propozicije "čokolada je u ladici" (Perner, 1991). Dok propozicija izražava kako osoba reprezentira svijet, propozicijski stav pokazuje psihološki odnos osobe i svijeta. U navedenom primjeru Maksi "misli" da

je čokolada u ladici te se glagolom "misliti" odražava njegov psihološki odnos prema objektu stava. Jednako tako on može željeti, znati, očekivati ili se, primjerice, nadati da je čokolada u ladici. Dakle, umjesto da jednostavno iznosimo opise činjeničnoga stanja o svijetu koji nas okružuje, mi se referiramo na nečiju percepciju tih stanja, nečije želje te znanje, razmišljanje i vjerovanje o tim stanjima. Isto se odnosi na djecu, stoga je osnovna pretpostavka u tom kontekstu ta da, iako se jezik ne navezuje izravno na sposobnosti teorije uma, analiza diskursa ipak može pružiti značajan uvid u dječje razumijevanje uma (Bartsch i Wellman, 1989; 1995). Dosadašnja istraživanja pokazuju kako se govor o mentalnim stanjima razvija u tri faze: u prvoj fazi, do treće godine života, prednjači govor o željama; nakon toga, u drugoj fazi, postupno se javlja i govor o vjerovanjima, koji u trećoj fazi, nakon četvrte godine života, postaje dominantan oblik govora o mentalnim stanjima (Bartsch i Wellman, 1995).

Razmatrajući čimbenike koji utječu na razvoj teorije uma, Carpendale i Lewis (2004) upozoravaju na pozitivnu povezanost socijalnih faktora i teorije uma (mjerene prije svega kroz dječje razumijevanje različitih zadataka), ističući prije svega važnost obitelji. Istraživanja uspjeh u teoriji uma povezuju s brojem braće i sestara (Jenkins i Astington, 1996), obrazovanjem majke (Cutting i Dunn, 1999), roditeljskim stilom (Ruffman, Perner i Parkin, 1999), privrženosti (Meins, 1997), socioekonomskim statusom (Holmes, Black i Miller, 1996) te roditeljskim govorom o mentalnim stanjima (Peterson i Slaughter, 2003; Ruffman, Slade i Crowe, 2002). U skladu s tim smatra se kako bolju teoriju uma imaju djeca s većim brojem braće i sestara, djeca obrazovanih roditelja, djeca čije majke prilikom discipliniranja upućuju na mentalno stanje – posebice emocije druge osobe, djeca sa sigurnom privrženosti, djeca iz obitelji boljeg socioekonomskog statusa te djeca čije majke više govore o mentalnim stanjima. Nadalje, kada je u pitanju roditeljski govor o mentalnim stanjima, istraživanja upućuju na pozitivnu povezanost ove vrste govora s dječjim uspjehom na zadacima teorije uma (Peterson i Slaughter, 2003), ali i količinom govora o mentalnim stanjima (Ruffman i sur., 2002).

Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi postoje li značajne povezanosti između količine govora o mentalnim stanjima kao mjere razumijevanja teorije uma kod djece govornika hrvatskoga jezika od 17 do 37 mjeseci te nekih obilježja obitelji. Konkretno, nastojali smo ispitati postoji li povezanost dječjega govora o željama, mišljenju i vjerovanju te emocijama kao mentalnim stanjima s imovinskim stanjem obitelji, mogućnostima zadovoljavanja potreba domaćinstva, obrazovanjem oca i majke, brojem djece u obitelji te količinom različiti-

tih vrsta govora o mentalnim stanjima kod jednoga od roditelja djece uključene u istraživanje.

U skladu s ovako definiranim ciljem istraživanja očekuje se značajna pozitivna povezanost dječje količine govora o mentalnim stanjima želje, mišljenja i vjerovanja te količine govora o emocijama s boljim imovinskim stanjem obitelji, boljim mogućnostima zadovoljavanja potreba domaćinstva, višim obrazovanjem oca i majke, većim brojem djece u obitelji te većom količinom različitih vrsta govora o mentalnim stanjima roditelja.

METODA

Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnome uzorku od 106 djece od 17 do 37 mjeseci (53 djevojčice i 53 dječaka). Uz djecu, u istraživanju je sudjelovao i po jedan od njihovih roditelja (101 majka i pet očeva). Podatci predstavljaju dio podataka opsežnijeg istraživanja o razvoju teorije uma provedenom u svrhu stjecanja stupnja doktora znanosti autora istraživanja. Sva su djeca u istraživanje uključena pošto su se njihovi roditelji dobrovoljno javili za sudjelovanje u istraživanju. Obavijest o provođenju istraživanja roditelji su dobili iz dječjih vrtića koje pohađaju njihova djeca.

Postupak

Upitnikom koji su ispunjavali roditelji, a koji je pripremljen upravo za potrebe provedenog istraživanja, prikupljeni su podatci o imovinskom statusu obitelji, mogućnostima zadovoljenja potreba kućanstva, stupnju obrazovanja oca i majke te broju djece u obitelji.

Kako bi se prikupili uzorci govora na temelju kojih su provedene analize dječjega i roditeljskoga govora o željama te mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima, kao i o govoru o emocijama, djeca su snimana u interakciji s jednim od roditelja videokamerom 15 minuta. Prije početka snimanja roditelju je objašnjeno da će se ovaj dio iskoristiti kako bi se kasnije analizirao dječji govor, ali da je potpuno u redu i da dijete ništa ne kaže, jer su u istraživanje uključena i djeca od 18 mjeseci. Dijete i roditelj na raspolaganju su imali tri kutije s igračkama. U jednoj kutiji nalazile su se kocke, u drugoj lutka s pokrivačem, a u trećoj slikovnica. Roditeljima je rečeno da se opuste i igraju s djetetom kao što bi se kod kuće igrali novim igračkama te da pokušaju otvoriti sve tri kutije. Sve su snimke naknadno transkribirane te je provedena analiza govora o željama, mišljenju i vjerovanju te emocijama – zasebno za djecu i roditelja koji je sudjelovao u istraživanju.

Mjere

Podatci o obitelji

Roditelji su na skali od jedan do pet procjenjivali imovinsko stanje obitelji (1 = puno lošije od većine drugih, 5 = puno bolje od većine drugih) te mogućnost zadovoljenja potreba domaćinstva kada se u obzir uzme ukupan mjesečni prihod kućanstva (1 = vrlo lako, 6 = uz velike poteškoće). Stupanj obrazovanja oca i majke procijenjen je na skali od jedan do tri (1 = bez škole ili samo osnovna škola, NSS; 2 = srednja škola, SSS; 3 = viša škola ili fakultet, VSS). Uz to, roditelji su upitani za broj djece u obitelji, uz dijete uključeno u istraživanje.

Govor o željama

Analiza govora o željama provedena je u nekoliko koraka. U prvom dijelu istraživanja izvršeno je preliminarno kodiranje u kojem je jedan sudac pročitao sve prijepise dječjih razgovora s roditeljem, bilježeći pri tome sve iskaze za koje se smatra da sadrže dječje ili roditeljevo referiranje na vlastite ili tuđe želje. Konkretno, u prvom koraku analize zabilježene su sve upotrebe glagola "htjeti" i "željeti" te sve upotrebe kondicionala prvog. Pri tome su bilježeni svi oblici spomenutih glagola. Primjerice, u slučaju glagola "htjeti" kodirani su i u govoru skraćeni oblici poput "oćeš" ili "oš". Nadalje kodirani su i iskazi koji sadrže niječni oblik glagola "htjeti", npr. "neću". Pri tome treba naglasiti kako se u hrvatskom jeziku glagol "htjeti" upotrebljava i za tvorbu futura prvog, pa je u određenim slučajevima teško razlikovati kada se radi o upotrebi glagola "htjeti", a kada je taj glagol dio futura. U takvim slučajevima odluku je donosio sudac na temelju konteksta.

U sljedećem koraku analizirani su izabrani iskazi, dakle dječji i roditeljski govor o željama, pri čemu se nastojalo procijeniti odnosi li se konkretna upotreba spomenutih jezičnih sredstava za autentično referiranje na želju kao mentalno stanje, u smislu da je to mentalno stanje specifično za subjekta, da postoji specifičan objekt želje te da kod subjekta postoji privatno unutarne stanje specifično za želju. Na ovaj način odabrani iskazi u kasnijoj se analizi nazivaju dječjim ili roditeljskim govorom o željama kao mentalnim stanjima. Pri tome je u obzir uziman kontekst, odnosno ono što se općenito događalo u interakciji djeteta i roditelja, kao i iskazi koji su prethodili i slijedili nakon odabranog iskaza. Iskazi su pritom često parafrazirani kako bi se utvrdilo njihovo stvarno značenje. Parafrazirani iskaz nakon toga provjeren je u odnosu na kontekst kako bi se odredilo je li prikladan. Osim toga, suci su na raspolaganju imali i videosnimke interakcije djeteta i roditelja, koje su uz transkripte njihova razgovora u određenim situacijama mogle dodatno poslužiti kako bi se razriješila dile-

ma oko pojedinih iskaza. Primjeri dječjih iskaza za koje je procijenjeno da se radi o autentičnom referiranju na mentalno stanje želje, ovisno o jezičnom sredstvu, prikazani su u Tablici 1.

Jezično sredstvo	Primjer
Upotreba glagola "htjeti"	Dijete: vidi sviralica, sviralica Dijete: vidi tigre sviralica, <i>oćeš svirat?</i>
Upotreba glagola "željeti"	Roditelj: Hm, napravimo nešto pa kad se teta vrati onda će teta vidjet kako smo napravili nešto, može? Dijete: Ne Roditelj: A šta bi onda? Dijete: <i>Želim ono</i> Roditelj: Koje želiš? Dijete: Ono Roditelj: Ovo? Dijete: Da
Upotreba samoznačnog glagola u kondicionalu prvom	Roditelj: Odi malo ćemo se igrat s kockicama. Dijete: <i>Mama ja bi pajio tejevizoj</i> Roditelj: Ne može Dijete: Može

TABLETA 1
Primjeri autentičnog referiranja na mentalno stanje želje, ovisno o upotrijebljenom jezičnom sredstvu

Iskaz je izbačen iz daljnje analize ako je njegovo značenje bilo nejasno, odnosno ako je više interpretacija bilo jednako vjerojatno. Izbačene su i upotrebe glagola "htjeti" za koje je procijenjeno da više odgovaraju opisu motivacijskih stanja bez specifičnog objekta, primjerice "Hoću" i "Neću". Za takve je iskaze procijenjeno kako opisuju generalizirano stanje prihvaćanja ili odbijanja nekoga prijedloga i sl. Nadalje, iz daljnje analize izbačeni su i oni iskazi u kojima su se dijete ili roditelj referirali na želje, ali je iskaz predstavljao djelomično ili potpuno ponavljanje iskaza druge osobe (npr. roditelj kaže "Hoćeš ti dodavat zelene?", a dijete odgovara "Hoću, evo izvoli"), ili izravan odgovor na zahtjev ili pitanje druge osobe (npr. majka pita "Hoćeš joj napraviti krevet?", a dijete odgovara "Ocu"). Kada je osoba djelomično ili potpuno ponavljala vlastiti iskaz, u obzir je uzeto samo prvo javljanje.

Iz daljnje analize izbačeni su i iskazi u kojima osoba jezična sredstva za izražavanje želja upotrebljava za opis ponašanja, tj. aktivnosti u kojoj se trenutno nalaze, te iskazi koji su prilikom parafraziranja ocijenjeni kao zahtjevi za nekim objektom ili ponašanjem. Primjerice, iskaz poput "Hoću kocke" može značiti samo zahtijevanje konkretnog objekta koji se nalazi u neposrednoj blizini govornika, što bi parafrazirano bilo jednako kao "Daj mi kocke".

Na opisani način za svako je dijete kao i za svakog roditelja izračunan ukupan broj iskaza o željama kao mentalnim stanjima. Međutim, u daljnjim analizama upotrijebljena je ne-

što drugačija mjera govora o željama kao mentalnim stanjima, konkretno proporcija iskaza u kojima se dijete ili roditelj referira na mentalno stanje želje u ukupnom broju iskaza prikupljenih za pojedinoga sudionika. Dva su razloga za ovu promjenu. Prije svega, prikupljeni uzorci govora razlikuju se u određenoj mjeri od sudionika do sudionika, jer iz praktičnih razloga nije bilo moguće svako dijete snimiti punih 15 minuta u spontanoj igri s roditeljem. Neka su djeca jednostavno izgubila interes za takvu igru prije isteka navedenih 15 minuta. Drugim riječima, neki su sudionici snimani tek 10 minuta, a to je nužno smanjilo prikupljeni jezični uzorak toga djeteta i njegova roditelja dostupan za kasniju analizu. Drugi je razlog što nisu sva djeca jednako pričljiva, a nisu ni jednako pričljivi roditelji s kojima su tijekom snimanja bila u interakciji. Stoga je moguće da je neko dijete, iako snimano 15 minuta, imalo manje prilike za govorno izražavanje jer je, primjerice, sklonije igri u tišini ili je njegov roditelj taj koji je skloniji preuzeti na sebe ulogu glavnoga moderatora u igri. Stoga smatramo kako nije u cijelosti opravdano kao mjeru dječjega ili roditeljeva govora o željama kao mentalnim stanjima uzeti ukupan broj iskaza koji sadrže takvo referiranje, nego je potrebno taj broj usporediti s ukupnim brojem iskaza toga istog djeteta, tj. toga roditelja. Proporcija iskaza o željama kao mentalnim stanjima u ukupnom broju iskaza pojedinoga djeteta, odnosno roditelja, nazivamo količinom govora o željama kao mentalnim stanjima.

Kada je u pitanju roditeljski govor o željama, ali i mišljenju i vjerovanju te emocijama, valja napomenuti kako se u provedenom istraživanju uglavnom radi o majčinu govoru, jer je u istraživanju sudjelovala 101 majka te pet očeva. Međutim, odlučili smo varijablu ipak nazvati roditeljskim govorom o mentalnim stanjima, jer spol nije varijabla čiji se utjecaj ispitivao u provedenom istraživanju.

Govor o mišljenju i vjerovanju

Analiza govora o mišljenju i vjerovanju također je provedena u nekoliko koraka. U prvom su u transkriptima dječjega i roditeljskoga govora odabrani svi iskazi u kojima su dijete ili roditelj upotrijebili izraz za opis misaonih procesa. To su, primjerice: "misлити", "znati", "vjerovati", "sjećati se", "razumjeti", "zaboraviti", "odlučiti", "nemati pojma", "objasniti", "kužiti", "učiti" i sl.

U sljedećem koraku od svih odabranih iskaza izdvojeni su oni za koje je ocijenjeno da predstavljaju autentično referiranje na mentalno stanje, pri čemu je iskaz klasificiran u ovu kategoriju ako je ocijenjeno da se odnosi na mišljenje, vjerovanje, znanje, sjećanje, maštanje ili neki drugi oblik kognitivne aktivnosti govornika, slušatelja ili neke treće osobe, a ne na izvana opažljivo ponašanje, situacije ili činjenice. Budući

da nam nije dostupan izravan pristup mislima druge osobe, kategoriziranje iskaza kao autentičnog referiranja na mentalno stanje uvelike se temelji na kontekstu. Primjerice, autentično referiranje na mentalno stanje mišljenja ili vjerovanja u dječjem je govoru djetetova upotreba glagola "znati" u sljedećem primjeru:

P: ajmo je tlatiti, pa di je, di je ona, ova mala di je

M: di je?

P: ne znam ja

M: kak ne znaš?

P: di je?

Iz daljnje su analize izbačeni iskazi za koje je ocijenjeno da predstavljaju naučene fraze u kojima su djeca upotrebljavala pojmove za kognitivne aktivnosti, ali u idiomatskim frazama. U tom je kontekstu poseban slučaj predstavljala fraza "ne znam", koja je često predstavljala idiomatski negativni izraz, odnosno sinonim za "ne" ili "neću". Kada se na temelju konteksta moglo zaključiti da ova fraza predstavlja smisleno izražavanje neznanja, iskaz je svrstan u kategoriju autentičnoga referiranja na mentalno stanje. Nadalje, kao i kod govora o željama, iz daljnje analize izbačeni su i oni iskazi u kojima su se dijete ili roditelj referirali na mišljenje ili vjerovanje, ali je iskaz predstavljao djelomično ili potpuno ponavljanje iskaza druge osobe (npr. dijete kaže "Znaš šta je to?", a majka odgovara: "Ne znam, zlato."), a kada je osoba djelomično ili potpuno ponavljala vlastiti iskaz, u obzir je uzeto samo prvo javljanje.

Naposljetku, iz istih razloga kao i kod govora o željama kao mentalnim stanjima, izračunana je proporcija iskaza djece i roditelja o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima u ukupnom broju iskaza svakog pojedinog djeteta i roditelja, a navedena mjera naziva se količinom govora o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima.

Govor o emocijama

Analiza govora o emocijama ponešto je jednostavnija od analize prethodnih dviju vrsta govora o mentalnim stanjima. Naime, u prvom su koraku izdvojeni svi dječji i roditeljski iskazi u kojima se osoba referirala na unutarnji doživljaj emocije ili emocionalno stanje (npr. "Da pava. Uvijek ona špava kad je tužna.") ili na fizičku manifestaciju ili vanjsku ekspresiju emocije (npr. "Ajoj, onda ću ja plakat."). Iz daljnje analize izbačeni su samo iskazi za koje je ocijenjeno da predstavljaju djelomično ili potpuno ponavljanje iskaza druge osobe (npr. roditelj kaže: "Vidi kako Petar skače, sav je sretan!", a dijete odgovori: "Sjetan"), a kada je osoba djelomično ili potpuno ponavljala vlastiti iskaz, u obzir je uzeto samo prvo javljanje.

Količina govora o emocijama izračunana je kao proporcija iskaza djece i roditelja emocijama u ukupnom broju iskaza svakoga pojedinog djeteta i roditelja.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

Podatci o obitelji

Sva ispitana djeca potječu iz jednojezičnih obitelji s područja grada Osijeka. U većini slučajeva (99,97%) djeca žive s oba roditelja. U pogledu socioekonomskoga statusa obitelji, većina roditelja opisuje svoje imovinsko stanje kao ni bolje ni gore od imovinskoga stanja većine obitelji (64,7%), otprilike trećina roditelja (31,3%) imovinsko stanje opisuje kao bolje ili puno bolje od većine ostalih obitelji, a samo 3% roditelja ispitane djece svoje imovinsko stanje smatra lošijim ili puno lošijim od većine ostalih obitelji. Nadalje, čak 59,4% obitelji procjenjuje kako potrebe kućanstva zadovoljava od vrlo lako do prilično lako, 34,7% obitelji zadovoljava potrebe kućanstva uz manje poteškoće, a tek manji dio njih uz poteškoće ili veće poteškoće (6%).

U pogledu obrazovanja roditelja, gotovo polovina majki ispitane djece ima srednju (49%), a polovina visoku stručnu spremu (51%), dok očevi u gotovo dvije trećine slučajeva imaju srednju stručnu spremu (63%), trećina ih im visoku (33%), a tek malen broj očeva ima nižu stručnu spremu (4%). Podatci pokazuju kako majke djece uključene u istraživanje u većoj mjeri imaju visoku stručnu spremu nego očevi, koji najčešće imaju srednju stručnu spremu.

Gotovo dvije trećine ispitane djece nema braće i sestara (62,3%), njih 31,1% ima jednoga brata ili sestru, dok ih tek 6,6% ima dvoje braće ili sestara.

Dječji govor o željama, mišljenju i vjerovanju te emocijama

Ukupno je analizirano 9810 dječjih iskaza. Raspon iskaza po djetetu minimalno je pet do maksimalno 190 iskaza, a prosječan broj iskaza po djetetu iznosi $M=92,55$, $SD=47,508$.

Nadalje, u ukupno 236 iskaza upotrijebljeno je neko od traženih jezičnih sredstava za izražavanje želja, a daljnja analiza pokazala je kako tek 90 od tih 230 iskaza sadržava stvarno referiranje na želje kao mentalna stanja. Drugim riječima, u prikupljenim jezičnim uzorcima djece govornika hrvatskoga jezika od 17 do 37 mjeseci u otprilike samo 2% iskaza upotrijebljeno je neko od jezičnih sredstava za izražavanje želja.

Nadalje, za samo 1% od ukupnoga broja iskaza ocijenjeno je da se radi o referiranju na mentalno stanje želje. Najčešće se radilo o upotrebi glagola "htjeti" (63 iskaza, 70%). Kada u

obzir uzmemo ukupan broj iskaza svakoga djeteta, prosječna količina dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima iznosi $M=0,0088$, $SD=0,01870$.

Uzmemo li u obzir da samo 90, od ukupno 9810, analiziranih dječjih iskaza predstavlja autentično referiranje na mentalno stanje želje, to bi značilo da se iskaz o željama kao mentalnim stanjima javio u prosjeku jednom na otprilike svakih 100 analiziranih iskaza. Ovdje vrijedi napomenuti kako u svojem istraživanju govora o željama kao mentalnim stanjima Bartsch i Wellman (1995) nalaze kako se iskaz s autentičnim referiranjem na želje kao mentalna stanja javlja jednom u svakih 35 do 40 analiziranih iskaza. Međutim, njihov se uzorak u znatnoj mjeri razlikuje od onoga prikupljenog za potrebe ovog istraživanja, jer je analizirano 200 000 iskaza djece koja su u vrijeme prikupljanja jezičnih uzoraka bila većinom starije dobi od djece u našem istraživanju, pa stoga dobivena razlika ne iznenađuje. Općenito, istraživanja govora o mentalnim stanjima znatno se razlikuju s obzirom na broj djece te njihovu dob, kao i broj te duljina prikupljenih uzoraka govora za pojedino dijete. Uz to treba dodati i situacije u kojima su uzorci prikupljeni – primjerice, samostalno, u interakciji s drugom djecom ili roditeljima, u interakciji s braćom i sestrama, u obiteljskom domu ili u laboratoriju i sl. Stoga je razmjerno teško usporediti rezultate dobivene provedenim istraživanjem s rezultatima istraživanja u drugim jezicima.

Dječji govor o mišljenju i vjerovanju zabilježen je u samo 18 iskaza, od čega je za 15 ocijenjeno da se radi o iskazima o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima. Upotrijebljena su samo dva izraza, a to su "znati" i "sanjati". Zbog ovako maloga broja iskaza o mišljenju i vjerovanju odlučili smo ne analizirati dalje dječji govor o mišljenju i vjerovanju. Jednako tako i govor o emocijama kod ispitanе djece javio se vrlo rijetko, u samo 10 iskaza, odnosno samo šest pošto se izbace ponavljanja. Upotrijebljeni su sljedeći izrazi: "biti sretan", "plakati", "bojati se", "smijati se" i "biti tužan". Zbog maloga broja zabilježenih iskaza i ova je varijabla izostavljena iz daljnjih analiza. Ovako malen broj iskaza o mišljenju i vjerovanju te emocijama nije neočekivan s obzirom na dob sudionika istraživanja.

Roditeljski govor o željama, mišljenju i vjerovanju te emocijama
Ukupno je analizirano 17596 roditeljskih iskaza. Raspon iskaza po roditelju iznosio je od minimalno 55 do maksimalno 336 iskaza, a prosječan broj iskaza po roditelju iznosi $M=166$, $SD=50,883$.

Izdvojeno je 1887 iskaza za koje je procijenjeno da predstavljaju referiranje na želje, no samo 257 tih iskaza procijenje-

no je kao autentično referiranje na mentalno stanje želje. Kao i kod dječjega govora o željama, najčešće se radilo o upotrebi glagola "htjeti" (200 iskaza, 77,82%). Kada u obzir uzmemo ukupan broj iskaza svakog roditelja, prosječna količina roditeljskoga govora o željama kao mentalnim stanjima iznosi $M=0,0145$, $SD=0,01393$.

U pogledu govora o mišljenju i vjerovanju, u prvom koraku analize izdvojeno je 95 iskaza, dok je za 82 od tih iskaza ocijenjeno kako se radi o autentičnom referiranju na mišljenje i vjerovanje kao mentalna stanja. Konkretno, u roditeljskom govoru zabilježena je upotreba sljedećih izraza za mentalno stanje mišljenja i vjerovanja: "znati", "misliti", "smisliti", "razumjeti", "zaboraviti", "zamisliti", "izmisliti", "sanjati", "zanimati", "sjećati se", "imati ideju" te "nemati pojma", pri čemu je najučestalija bila upotreba glagola "znati" (49 iskaza, 59,75%). Kada u obzir uzmemo ukupan broj iskaza svakog roditelja, prosječna količina roditeljskoga govora o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima iznosi $M=0,0048$, $SD=0,00948$.

Nadalje, govor o emocijama ima najmanju učestalost javljanja sa samo 85 pronađenih iskaza. Pošto su izbačena ponavljanja, preostalo je 59 roditeljskih iskaza koji sadrže referiranje na emocije. Izrazi koje su roditelji upotrebljavali govoreći o emocijama jesu: "biti tužan", "biti sretan", "ljutiti se", "plakati", "bojati se", "plašiti se", "veseliti se", "voljeti", "smijati se", "ljubiti", "dati pusu", "iznenaditi" te "maziti". Najučestalija je bila upotreba izraza "plakati" (21 iskaz, 35,59%). Uzevši u obzir ukupan broj iskaza svakog roditelja, prosječna količina roditeljskoga govora o emocijama iznosi $M=0,0029$ $SD=0,00639$.

Korelacijske analize

Prije provedbe korelacijskih analiza provjerili smo normalnost distribucije varijabli uključenih u istraživanje. Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije pokazao je da ni jedna od varijabli količine govora o mentalnim stanjima ne pokazuje normalnu distribuciju. Stoga smo se u daljnjim analizama odlučili za neparamaterijske metode izračuna korelacija, konkretno Spearmanov rho-koeficijent. Rezultati su prikazani u Tablici 2.

Iz Tablice 2 vidi se da varijable koje se odnose na socio-ekonomski status obitelji te obrazovanje oca i majke nisu značajno povezane s količinom dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima. Nadalje, ni broj djece u obitelji ne pokazuje značajnu povezanost s navedenom varijablom. To nam govori da u provedenom istraživanju kod djece od 17 do 37 mjeseci bilježimo jednaku količinu govora o željama kao mentalnim stanjima, neovisno o socioekonomskom statusu obitelji, obrazovanju oca i majke te broju djece u obitelji.

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Količina dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima	1	0,019	-0,004	-0,042	-0,157	0,227*	0,228*	0,049
2 Imovinsko stanje		1	-0,461**	0,186	0,182	-0,040	0,013	0,105
3 Zadovoljenje potreba domaćinstva			1	-0,263**	-0,144	-0,064	0,104	-0,143
4 Obrazovanje oca				1	0,445**	0,046	0,087	0,230*
5 Obrazovanje majke					1	-0,094	-0,128	0,081
6 Količina roditeljskoga govora o mentalnom stanju želje						1	0,157	0,102
7 Količina roditeljskoga govora o mentalnom stanju mišljenja i vjerovanja							1	-0,025
8 Količina roditeljskoga govora o emocijama								1

*p<0,05; **p<0,01

● TABLICA 2
Spearmanov rho-koeficijenti korelacija između varijabli uključenih u istraživanje

Međutim, varijable koje pokazuju značajnu povezanost s količinom dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima upravo su dvije od tri mjere količine roditeljskoga govora o mentalnim stanjima, konkretno količina roditeljskoga govora o željama te količina roditeljskoga govora o mišljenju i vjerovanju, kao mentalnim stanjima. Drugim riječima, djeca roditelja koji više govore o mentalnom stanju želje te mišljenja i vjerovanja i sama u većoj mjeri govore o željama kao mentalnim stanjima.

Rezultati pokazuju i značajnu pozitivnu korelaciju između obrazovanja oca i količine roditeljskoga govora o emocijama. Budući da su u istraživanju prikupljeni većinom uzorci govora majki, ova korelacija pokazuje da u obiteljima u kojima očevi imaju nešto bolju stručnu spremu majke više govore o emocijama. Ranija istraživanja nisu pronašla ovakvu povezanost, stoga ju je razmjerno teško objasniti.

● TABLICA 3
Testiranje značajnosti razlika u količini roditeljskoga govora o željama kao mentalnim stanjima, ovisno o tome je li takav govor zabilježen kod djece ili ne

Budući da je od 106 djece uključene u istraživanje kod samo 38 od njih zabilježen govor o željama kao mentalnim stanjima, dodatno smo provjerili postoje li razlike u količini roditeljskoga govora o željama te o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima, ovisno o tome je li kod djece zabilježen govor o mentalnom stanju želje ili ne. Pri tome nije kontrolirana dob djece. Rezultati su prikazani u Tablicama 3 i 4.

	Količina majčina govora o mentalnom stanju želje (Mean rank)	Mann-Whitneyev test
Kod djece je zabilježen govor o mentalnom stanju želje (N=38)	62,78	M-W=939,50, p=0,020
Kod djece nije zabilježen govor o mentalnom stanju želje (N=68)	48,32	

➤ **TABLICA 4**
 Testiranje značajnosti razlika u količini roditeljskoga govora o mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima, ovisno o tome je li kod djece zabilježen govor o željama kao mentalnim stanjima ili ne

	Količina majčina govora o mentalnom stanju želje (Mean rank)	Mann-Whitneyev test
Kod djece je zabilježen govor o mentalnom stanju želje (N=38)	61,75	M-W=978,50 p=0,015
Kod djece nije zabilježen govor o mentalnom stanju želje (N=68)	48,89	

Dobiveni rezultati pokazuju kako roditelji djece kod koje je u istraživanju zabilježen govor o željama kao mentalnim stanjima više govore o mentalnom stanju želje te mišljenja i vjerovanja nego roditelji kod čije djece nije zabilježen govor o mentalnom stanju želje.

RASPRAVA

Temeljna pretpostavka od koje polazi provedeno istraživanje jest kako se dječji govor o mentalnim stanjima može smatrati pokazateljem stupnja njihova razumijevanja teorije uma. Izrazi za mentalna stanja poput želja, mišljenja, vjerovanja i emocija odnose se na nevidljive apstraktne referente te su u skladu s tim razmjerno složeni za usvajanje. Smatra se da ih djeca počinju usvajati tijekom druge godine života, i to počevši s izrazima za želje, a tek u trećoj godini života u njihovu se govoru počinju pojavljivati i izrazi za mišljenje i vjerovanje te za emocionalna stanja (Bartsch i Wellman, 1995). U skladu s tim, većina istraživanja dječjega govora o mentalnim stanjima usmjerena je na predškolsku dob, dok se razmjerno malen broj istraživanja usmjerio na dojenačku i ranu predškolsku dob (Meins i Fernyhough, 1999). Međutim, i istraživanja usmjerena na raniju dob mogu pružiti vrijedne spoznaje, posebno s obzirom na to da je dob do tri godine razdoblje intenzivnog razvoja jezičnog razumijevanja i izražavanja općenito. Stoga smatramo vrijednim ispitati govor o različitim vrstama mentalnih stanja upravo kod djece u dobi od godinu i pol do tri godine. Nadalje, spoznaje o govoru o mentalnim stanjima dolaze nam iz istraživanja provedenih kod razmjerno ograničenoga broja jezika (Bartsch i Wellman, 1995; Ferres, 2003; Moissinac i Budwig, 2000; Tardif i Wellman, 2000), stoga je prije donošenja zaključaka o univerzalnom razvoju određenih koncepata nužno ispitati odlike govora o mentalnim stanjima u raznim jezicima.

U skladu s teorijskim pretpostavkama (Bartsch i Wellman, 1995; Shatz, Wellman i Silber, 1983), u provedenom istraživanju kod dječjega govora zabilježen je vrlo malen broj iskaza o mišljenju i vjerovanju te o emocijama, dok je govor o željama

kao mentalnim stanjima već prisutan. Ipak, provedeno nam istraživanje daje uvid u to koji se konkretni izrazi rabe za mišljenje i vjerovanje te emocije što ih djeca govornici hrvatskoga jezika upotrebljavaju u najranijoj dobi, što daje smjernice za kasnija istraživanja. To su izrazi "znati" i "sanjati" za izražavanje mentalnoga stanja mišljenja i vjerovanja te izrazi "biti sretan", "plakati", "bojati se", "smijati se" te "biti tužan" za govor o emocijama.

Druga pretpostavka od koje se polazi u provedenom istraživanju jest da socijalno, prije svega obiteljsko, okruženje u kojem dijete odrasta utječe na razvoj koncepata teorije uma (Carpendale i Lewis, 2004). Ova pretpostavka slaže se s Vygotskyjevom tezom o važnosti utjecaja društva i kulture u kojoj dijete odrasta za razvoj mentalnoga funkcioniranja višeg reda. U skladu s tim očekivali smo značajnu pozitivnu povezanost sociodemografskih pokazatelja obitelji, obrazovanja oca i majke te broja djece u obitelji s dječjim govorom o mentalnim stanjima. Suprotno očekivanjima, u provedenom istraživanju ni jedna od navedenih varijabli nije se pokazala povezanom s dječjim govorom o željama kao mentalnim stanjima. Moguće objašnjenje ovakvih rezultata jest da je izostanak značajnih povezanosti posljedica maloga varijabiliteta među tim varijablama. Naime, deskriptivni podatci pokazuju kako se većinom radi o obiteljima koje svoje imovinsko stanje procjenjuju prosječnim ili boljim od prosjeka te kako većina roditelja ima srednju ili visoku stručnu spremu. Nadalje, kao što je ranije istaknuto, gotovo dvije trećine ispitane djece nema braće i sestara (62,3%), a istraživanja pokazuju kako je utjecaj broja braće i sestara na razvoj teorije uma izraženiji u slučaju da dijete uključeno u istraživanje ima stariju, ali ne i mlađu, braću i sestre (Ruffman, Perner, Naito, Parkin i Clements, 1998), što su pretpostavke koje u provedenom istraživanju nismo mogli provjeriti. Drugim riječima, da bi se ova povezanost podrobnije ispitala, bilo bi nužno u uzorku imati veću zastupljenost djece koja imaju braću i sestre u odnosu na jedince i jedinice u obitelji.

Nadalje, varijable koje ranije navedena pretpostavka ističe kao moguće čimbenike u dječjem razvoju teorije uma predstavljaju različite vrste govora o mentalnim stanjima roditelja djece uključene u istraživanje. Dodatni razlog za istraživanje ove vrste govora u provedenom istraživanju ponovno je dob djece uključene u istraživanje, pri čemu smatramo važnim ispitati govor roditelja o mentalnim stanjima u tom ranom razdoblju djetetova razvoja. Naime, istraživanja pokazuju da majčin govor o mentalnim stanjima ima longitudinalni utjecaj na kasniji dječji govor o mentalnim stanjima, kao i na njihovu sklonost da u razgovoru spominju mentalna stanja i procese (Beeghly, Bretherton i Mervis, 1986; Symons, Fossum i Collin,

2006; Taumoepeau i Ruffman, 2006, 2008). Primjerice, Beeghly i sur. (1986) pokazali su kako je majčin govor o mentalnim stanjima tijekom interakcija s djecom u dobi od otprilike godinu do dvije i pol godine povezan s kasnijim dječjim rječnikom za mentalna stanja, sugerirajući tako da rana izloženost djece takvu govoru može utjecati na njihovo kasnije usvajanje izraza za mentalna stanja. U provedenom istraživanju nismo mogli ispitati longitudinalnu povezanost roditeljskoga i dječjega govora o mentalnim stanjima, međutim ispitali smo povezanost takva govora s dječjim govorom o željama kao mentalnim stanjima u istoj vremenskoj točki. Rezultati pokazuju kako postoji značajna pozitivna povezanost količine roditeljskoga govora o mentalnom stanju želje te mišljenja i vjerovanja s količinom dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima te kako roditelji kod čije djece je zabilježen govor o željama više u interakciji s njima govore o željama te mišljenju i vjerovanju nego roditelji djece kod koje nije zabilježena ova vrsta govora. Provedeno istraživanje ne omogućuje nam donošenje zaključaka o uzročno-posljedičnoj povezanosti ovih varijabli. Budući da neka istraživanja pokazuju kako postoje individualne razlike u tendenciji roditelja da u interakcijama s djecom govore o mentalnim stanjima (Dunn, Brown, Slomkowski, Tesla i Younblade, 1991), moguće je da upravo roditelji s većom sklonosti takvu govoru u svojim interakcijama usmjeravaju djecu na postojanje, ali i važnost, razmatranja mentalnih stanja, primjerice u interpretaciji nečijega ponašanja. Druga je mogućnost da upravo djeca svojim razumijevanjem teorije uma potiču roditelje da se u interakcijama s njima više usmjeravaju na mentalna stanja (Taumoepeau i Ruffman, 2006, 2008). U svakom slučaju, u skladu s Vygotskyjevom tezom o zoni proksimalnog razvoja, smatra se da roditeljski govor o mentalnim stanjima potpomaže dječji razvoj ove vrste govora, a time i razvoj teorije uma (Astington, 1996).

Naposljetku, važno se osvrnuti i na neke nedostatke provedenog istraživanja, koji se prije svega odnose na uzorak koji nam daje premalen varijabilitet u pogledu sociodemografskih obilježja obitelji. Osim toga, u sljedećim sličnim istraživanjima bilo bi dobro imati u planu još jednu točku mjerenja kako bi se mogao ispitati dugoročni utjecaj određenih varijabli. Dodatna točka mjerenja značila bi i prikupljanje uzoraka dječjega govora u starijoj dobi, što bi vjerojatno osiguralo više jezičnoga materijala za analizu dječjega govora o mišljenju i vjerovanju te emocijama. Nadalje, u daljnjim istraživanjima bilo bi dobro uzeti u obzir i spol roditelja čiji se govor o mentalnim stanjima analizira. Naime, istraživanja pokazuju kako majke općenito više razgovaraju s djecom nego očevi te kako se kod njih bilježi više pozitivnoga, ali i više negativnoga govora, jednako kao i više direktivnoga i informativnoga govora (Lea-

per, Anderson i Sanders, 1998), a više govore i o emocijama (Kuebli, Butler i Fivush, 1995). Kada je u pitanju roditeljski govor o metalnim stanjima, istraživanja pokazuju kako majke u interakcijama s djecom više govore o mentalnim stanjima nego očevi (Jenkins, Turrell, Kogushi, Lollis i Ross, 2003; La-Bounty, Wellman, Olson, Lagattuta i Liu, 2008).

ZAKLJUČAK

Unatoč brojnim istraživanjima na području razvoja teorije uma u ranoj dječjoj dobi, brojni aspekti tog razvoja još su uvijek bez konačnog objašnjenja. Nadalje, razmjerno malen broj tih istraživanja odnosi se na proučavanje govora o mentalnim stanjima, dok je broj takvih istraživanja u jezicima manjih naroda gotovo zanemariv. Stoga smatramo važnim prikazati i podatke dobivene istraživanjem povezanosti različitih obiteljskih faktora s dječjim govorom o mentalnim stanjima u djece govornika hrvatskoga jezika u dobi od godinu i pol do tri godine.

Provedeno istraživanje pokazalo je značajne pozitivne povezanosti količine dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima s količinom roditeljskoga govora o željama te mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima. Osim toga, pokazalo se kako roditelji djece koja su imala zabilježen barem jedan iskaz o željama kao mentalnim stanjima u većoj mjeri govore o željama te mišljenju i vjerovanju kao mentalnim stanjima nego roditelji djece kod koje nije zabilježen govor o željama. Nisu pronađene značajne povezanosti količine dječjega govora o željama kao mentalnim stanjima i obiteljskih obilježja. To upućuje na razmjerno veću važnost roditeljskoga govora o mentalnim stanjima u odnosu na druga obiteljska obilježja kada je riječ o razvoju teorije uma u dojenačkoj i ranoj predškolskoj dobi.

LITERATURA

- Astington, J. (1996). What is theoretical about a child's theory of mind? A Vygotskian perspective. U P. Carruthers i P. Smith (Ur.), *Theories of theories of mind* (str. 184–199). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Astington, J. W. (2001). The future of theory-of-mind research: Understanding motivational states, the role of language, and real-world consequences. *Child Development*, 72(3), 685–687. doi:10.1111/1467-8624.00305
- Astington, J. W. i Gopnik, A. (1991). Theoretical explanations of children's understanding of the mind. *British Journal of Developmental Psychology*, 9(1), 7–31. doi:10.1111/j.2044-835X.1991.tb00859.x
- Barr, R. (2005). Developing social understanding in a social context. U K. McCartney i D. Phillips (Ur.), *Blackwell handbook of early childhood development*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Bartsch, K. i Wellman, H. M. (1989). Young children's attribution of action to beliefs and desires. *Child Development*, 60(4), 946–964. doi:10.2307/1131035

Bartsch, K. i Wellman, H. M. (1995). *Children talk about the mind*. New York: Oxford University Press.

Beeghly, M., Bretherton, I. i Mervis, C. (1986). Mothers' internal state language to toddlers. *British Journal of Developmental Psychology*, 4(3), 247–261. doi:10.1111/j.2044-835X.1986.tb01016.x

Carpendale, J. i Lewis, M. (2004). Constructing an understanding of mind: The development of children's social understanding within social interaction. *Behavioral and Brain Sciences*, 27(1), 79–151. doi:10.1017/S0140525X04000032

Cutting, A. L. i Dunn, J. (1999). Theory of mind, emotion understanding, language, and family background: Individual differences and interrelation. *Child Development*, 70(4), 853–865. doi:10.1111/1467-8624.00061

Dunn, J., Brown, J., Slomkowski, C., Tesla, C. i Youngblade, L. (1991). Young children's understanding of other people's feelings and beliefs: Individual differences and their antecedents. *Child Development*, 62(6), 1352–1366. doi:10.2307/1130811

Ensink, K. i Mayes, L. C. (2010). The development of mentalisation in children from a theory of mind perspective. *Psychoanalytic Inquiry*, 30(4), 301–337. doi:10.1080/07351690903206504

Ferres, L. (2003). Children's early theory of mind: Exploring the development of the concept of desire in monolingual Spanish children. *Developmental Science*, 6(2), 159–165. doi:10.1111/1467-7687.00266

Holmes, H. A., Black, C. i Miller, S. A. (1996). A cross-task comparison of false-belief understanding in a Head Start population. *Journal of Experimental Child Psychology*, 63(2), 263–285. doi:10.1006/jecp.1996.0050

Jenkins, J. M. i Astington, J. W. (1996). Cognitive factors and family structure associated with theory of mind development in young children. *Developmental Psychology*, 32(1), 70–78. doi:10.1037/0012-1649.32.1.70

Jenkins, J. M., Turrell, S., Kogushi, Y., Lollis, S. i Ross, H. (2003). Longitudinal investigation of the dynamics of mental state talk in families. *Child Development*, 74(3), 905–920. doi:10.1111/1467-8624.00575

Kuebli, J., Butler, S. i Fivush, R. (1995). Mother-child talk about past events: Relations of maternal language and child gender over time. *Cognition and Emotion*, 9(2–3), 265–293. doi:10.1080/02699939508409011

La Bounty, J., Wellman, H. M., Olson, S., Lagattuta, K. H. i Liu, D. (2008). Mothers' and fathers' use of internal state talk with their young children. *Social Development*, 17(4), 757–775. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00450.x

Leaper, C., Anderson, K. J. i Sanders, P. (1998). Moderators of gender effects on parents' talk to their children: A meta-analysis. *Developmental Psychology*, 34(1), 3–27. doi:10.1037/0012-1649.34.1.3

Meins, E. (1997). *Security of attachment and the social development of cognition*. Hove: Psychology Press.

Meins, E. i Fernyhough, C. (1999). Linguistic acquisitional style and mentalising development: The role of maternal mind-mindedness. *Cognitive Development*, 14(3), 363–380. doi:10.1016/S0885-2014(99)00010-6

Moissinac, L. i Budwig, N. (2000). Development of desire terms by young German children: A semantic-pragmatic analysis. *Psychology of Language and Communication*, 4(1), 1–21.

Mundy, P., Delgado, C., Block, J., Venezia, M., Hogan, A. i Seibert, J. (2003). *A Manual for the abridged early social communication scales*. Available through the University of Miami Psychology Department, Coral Gables, Florida.

Perner, J. (1991). *Understanding the representational mind*. Cambridge, MA: MIT Press.

Peterson, C. i Slaughter, V. (2003). Opening windows into the mind: Mothers' references for mental state explanations and children's theory of mind. *Cognitive Development*, 18(3), 399–429. doi:10.1016/S0885-2014(03)00041-8

Ruffman, T., Perner, J., Naito, M., Parkin, L. i Clements, W. A. (1998). Older (but not younger) siblings facilitate false belief understanding. *Developmental Psychology* 34(1), 161–174. doi:10.1037/0012-1649.34.1.161

Ruffman, T., Perner, J. i Parkin, L. (1999). How parenting style affects false belief understanding. *Social Development*, 8(3), 395–411. doi:10.1111/1467-9507.00103

Ruffman, T., Slade, L. i Crowe, E. (2002). The relation between children's and mothers' mental state language and theory-of-mind understanding. *Child Development*, 73(3), 734–751. doi:10.1111/1467-8624.00435

Shatz, M., Wellman, H. i Silber, S. (1983). The acquisition of mental verbs: A systematic investigation of first references to mental state. *Cognition*, 14(3), 301–321. doi:10.1016/0010-0277(83)90008-2

Symons, D. K., Fossum, K. L. i Collins, T. B. (2006). A longitudinal study of belief and desire state discourse during mother–child play and later false belief understanding. *Social Development*, 15(4), 676–692. doi:10.1111/j.1467-9507.2006.00364.x

Sodian, B. (2005). Theory of mind – the case for conceptual development. U: W. Schneider, R. Schumann-Hengsteler i B. Sodian (Ur.), *Young children's cognitive development. Interrelationships among executive functioning, working memory, verbal ability, and theory of mind*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Tardif, T. i Wellman, H. M. (2000). Acquisition of mental state language in Mandarin- and Cantonese-speaking children. *Developmental Psychology*, 36(1), 25–43. doi:10.1037/0012-1649.36.1.25

Taumoepeau, M. i Ruffman, T. (2006). Mother and infant talk about mental states relates to desire language and emotion understanding. *Child Development*, 77(2), 465–481. doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00882.x

Taumoepeau, M. i Ruffman, T. (2008). Stepping stones to others' minds: Maternal talk relates to child mental state language and emotion understanding at 15, 24 and 33 months. *Child Development*, 79(2), 284–302. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01126.x

Wellman, H. M., Cross, C. i Watson, J. (2001). Meta-analysis of theory of mind development: The truth about false belief. *Child Development*, 72(3), 655–684. doi:10.1111/1467-8624.00304

Wellman, H. M. i Liu, D. (2004). Scaling of theory-of-mind tasks. *Child Development*, 75(2), 523–541. doi:10.1111/j.1467-8624.2004.00691.x

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 22 (2013), BR. 3,
STR. 455-473

KOTRLA TOPIĆ, M.:
POVEZANOST...

The Relation of Children's Mental State Talk to Family Characteristics and the Mental State Talk of Their Parents

Marina KOTRLA TOPIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar – Centre Osijek, Osijek

The aim of this research was to investigate the correlations of mental talk in children aged 17 to 37 months and some family characteristics: the socio-economic status, parents' education, the number of siblings and parents' mental talk. The participants were 106 children and one of their parents. We collected speech samples for children and their parents to analyze their mental state talk about desires, thoughts and emotions. Other data were collected from one of the parents through a questionnaire. The results show that the parents of children who had more mental state of desire talk, talked more about desires and about thoughts as well, but not about emotions. Furthermore, parents whose children had at least one mental state of desire utterance talked significantly more about desires and thoughts than parents whose children had no such utterances. There were no significant correlations between children's mental state talk about desires and other family variables. The results point to the importance of studying family characteristics in relation to children's mental state talk, which is considered an indicator of theory of mind development.

Keywords: theory of mind, mental state talk, family background